

Utbildningsdepartementet

Diarienummer: U2020/02667/S

Handläggare: Linda Bergfeldt
e-post: linda.bergfeldt@afasi.se
telefon: 08-545 663 61

Yttrande En mer likvärdig skola – minskad skolegregation och förbättrad resurstilldelning SOU 2020:28

Afasiförbundet i Sverige

Afasiförbundet/Talknuten organiserar cirka 3200 barn, unga och vuxna med afasi eller språkstörning/DLD och deras anhöriga. Språkstörning/DLD är en medfödd funktionsnedsättning som påverkar talet, språkförståelsen eller användningen av språket.

Språkstörning/DLD i skolan

7-8 procent av alla elever, eller två i varje klass, har språkstörning/DLD visar internationella studier. 1-2 procent av alla elever har grav språkstörning och därmed rätt till Specialskolan Hällsbo som finns på två orter i landet.

Språkstörning/DLD och språkliga svårigheter påverkar inläring och förståelse i alla skolämnen och kan även ge negativa effekter på socialt samspel och kamratkontakter. Flickor med språkstörning/DLD får generellt stöd och diagnos senare än pojkar, eller inte alls.

Språkstörning/DLD är en funktionsnedsättning i egen rätt men samförekommer också ofta med dyslexi/läs- och skrivsvårigheter, ADHD/ADD och autism.

Trots att språkstörning är så vanligt är det en av de minst kända funktionsnedsättningarna inom skolan. SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten, har genomfört speciella insatser för att öka kunskapen om språkstörning i skolan.

Sammanfattning

- Afasiförbundet/Talknuten välkomnar arbetet med att komma till rätta med den bristande likvärdigheten i skolan.
- Afasiförbundet/Talknuten saknar dock ett funktionsrättsperspektiv och en grundläggande analys som inbegriper elever med funktionsnedsättnings rättigheter i utredningen. Flera av utredningens förslag är ofullständigt utredda i förhållande till hur de påverkar elever med språkstörning/DLD samt elever med andra funktionsnedsättnings rätt till en likvärdig utbildning. Exempelvis krävs fördjupad analys av hur skolvalsplacering, tilläggsbelopp, skolskjuts samt förslaget om sektorsbidrag påverkar elever med funktionsnedsättnings rätt till utbildning.
- Vi saknar även en intersektionell analys av bristen på likvärdighet i skolan. Vi vet att det finns många elever/familjer som bor i socioekonomiskt utsatta områden, har svenska som andra språk OCH har språkstörning/DLD eller annan funktionsnedsättning. Genus är också centralt. Ett intersektionellt perspektiv är en viktig nyckel för att komma åt likvärdighet och för att elever ska uppnå skolans mål, visar bland annat den tidigare statliga utredningen om unga som varken studerar eller arbetar (UVAS).

Inledning

Afasiförbundet/Talknuten anser det är hög tid att språkstörning/DLD och andra funktionsnedsättningar och dess konsekvenser slutar förbises i centrala skolutredningar. Nu har både Skolkommissionen och utredningen för En mer likvärdig skola presenterat på många andra områden väl genomarbetade förslag men helt förbiset en pusselbit som likväl är avgörande för likvärdighet och skolresultat – funktionsnedsättning. Det är märkvärdigt att detta gång efter annan är möjligt när betydande elevgrupper i skolan lever med en funktionsnedsättning.

Det är hög tid att tillämpa FN:s Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Barnkonventionen i förhållande till elever med funktionsnedsättning. Fortfarande osynliggörs elever med funktionsnedsättning och tonvikten läggs då på det särskilda, exkluderande istället för på elevens rättighet att komma till tals samt få det stöd som krävs för att klara av skolans kunskapskrav. Rätten till likvärdig utbildning.

Precis som funktionsrättskonventionen betonar ett "mainstreaming"-

perspektiv måste detta även gälla statliga utredningar. Återkommande lyfts frågor som rör elever med funktionsnedsättning ut till särskilda utredningar samtidigt som perspektiven utesluts i de genomgripande statliga skolutredningarna. Det duger inte om man vill sikta mot en mer likvärdig skola.

Utredningens förslag:

Avsnitt 3 Ansvar för förskoleklass, grundskola och grundsärskola

3.12.1 Staten bör ta ett större ansvar för skolans likvärdighet bland annat genom att Skolverket etableras regionalt

Afasiförbundet/Talknuten instämmer i utredningens förslag om att Skolverkets arbete regionalt förutom förskoleklass, grundskola och grundsärskola, även bör omfatta andra skolformer och fritids. Vi ser även stora fördelar med regionalt samarbete mellan olika skolmyndigheter, inte minst eftersom både Skolverket och SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten, konstaterar att de skolor som särskilt har behov av stöd är svåra att nå. Därför framstår det som angeläget att även Skolinspektionen samverkar regionalt med de övriga skolmyndigheterna.

Vikten av att hörsamma SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten och MFD, Myndigheten för delaktighets, krav (<https://www.spsm.se/contentassets/e738ae87431840eb81c6617f8d2b148c/skrivelse---behov-av-statistik-om-funktionsnedsattningar.pdf>) på att statistik över elever med funktionsnedsättning tas fram kan därför inte nog framhållas. Såväl stödinsatser som elever med funktionsnedsättnings resultat och frånvaro måste synliggöras. Det tål också att påpekas att elever med språkstörning/DLD i de allra flesta fall återfinns i de kommunala skolorna. För elever med grav språkstörning finns Specialskolan Hällsbo på två orter i landet.

Svenska Logopedförbundet har under 2020 kartlagt tillgången till behandling för skolbarn med språkstörning (<https://tinyurl.com/logopeden2>). Undersökningen visar på stora regionala skillnader i det stöd som ges till förskolebarn och elever med språkstörning/DLD. Flera regioner uppger att behandling av barn med språkstörning upphör efter skolstart. Undersökningen visar att insatserna för barn med språkstörning överlag är begränsade. Samtliga regioner som har svarat erbjuder behandling till barn i skolåldern med andra logopediska diagnoser, som till exempel stamning, röstproblem och taldyspraxi. Detta trots att språkstörning utgör ett så omfattande hinder för elevers inläring i skolans alla ämnen. En del kommuner/skolor har nu skollogoped anställda men

logopedier är fortfarande långt ifrån en självklar yrkeskår inom elevhälsan.

Flera statistikinsamlingar visar på betydande skillnader mellan elever med funktionsnedsättning i förhållande till elever generellt. Mer än hälften av eleverna med språkstörning/DLD, autism och ADHD uppnår inte godkända betyg i alla ämnen/kärnämnen, visar SPSM nationella kartläggning av elever med språkstörning (<https://webbutiken.spsm.se/vi-behover-oka-kunskapen-kring-sprakstorning>) samt Attentions och Autism- och Aspergerförbundets återkommande skolenkäter. Endast en av dessa tre kartläggningar/undersökningar mäter dessutom skillnaden i stöd och måluppfyllelse till/bland pojkar och flickor. Därför tål det att påpekas att flickor med språkstörning/DLD utreds senare, eller alls, samt får senare stöd än pojkar i skolan. Genus utgör därmed också ett betydande likvärdighetsproblem.

Avsnitt 4 – Likvärdighet och skolsegregation

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker utredningens förslag om att aktivt verka för en allsidig social sammansättning. Vi delar bedömningen att det är väsentligt att förbättra tillgången till kvalitet och uppgifter om skolväsendet. Här krävs dock att nationell statistik om elever med funktionsnedsättning tas fram.

De engagerade föräldrar som Afasiförbundet/Talknuten genom åren har organiserat söker med ljus och lycka för att deras barn ska få möjlighet till utbildning. De utbildar pedagoger och rektorer, de lusläser skollagen, de tar strider för sina barn, de söker placeringar eller köar till språkförskolor och språkspår, de lägger ned betydande tid på att hjälpa sina barn med skolarbete och förförståelse. En del ser sig nödgade att byta bostadsområde eller bostadsort för att deras barn ska få rätt stöd till utbildning. Så har det sett ut i trettio år nu och så ser det fortfarande ut. Stödet är minst sagt eftersatt till barn med språkstörning/DLD i skolan och de regionala skillnaderna är stora. De skolor som allra mest behöver utbildning och stöd från SPSM tar inte alltid emot det.

Samtidigt vet vi att det finns ännu fler föräldrar till barn med språkstörning/DLD eller annan funktionsnedsättning som på grund av olika förutsättningar – egen språklig funktionsnedsättning, svenska som andra språk, socioekonomiska förutsättningar, bostadsområde, låg utbildningsgrad och så vidare inte har samma möjlighet att fullt ut stödja sina barns skolgång och lärande. Här blir skolans kompensatoriska uppdrag ännu viktigare. Vi ser därför ett enormt behov av insatser och arbete som utgår från en intersektionell analys och stöd därefter.

Avsnitt 5 Gemensamt skolval

5.7.1 Ansökan om skolplacering

Afasiförbundet/Talknuten avstyrker utredningens förslag. Förslaget skulle med all sannolikhet äventyra möjligheten att få rätt stöd ytterligare för elever med språkstörning/DLD. Det fria skolvalet ligger ljusår ifrån verkligheten när det gäller elever med språkstörning/DLD. Detta eftersom kunskapen generellt är för låg om språkstörning i skolan. De föräldrar som har möjlighet sätter sina barn i årslånga köer till skolor för att eleven ska mötas av rätt kompetens och resurser kring språkstörning/DLD. Samtidigt är de utbildningsspår och skolor som har särskild kompetens kring språkstörning/DLD fortfarande få. Det handlar därför sällan om möjlighet till skolval utan snarare en kamp för att ens barn ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.

En grundläggande förutsättning måste också vara att alla skolor och skolmiljöer är tillgängliga för barn med olika funktionsnedsättningar. För elever med språkstörning/DLD är exempelvis ljudmiljö och möjlighet till att kunna sitta i mindre rum och sammanhang grundläggande tillgänglighetsfrågor som rör den fysiska miljön, och samtidigt en stor brist i väldigt många skolor.

Afasiförbundet/Talknuten menar att rätten till utbildning måste sättas först. Därför arbetar vi i två riktningar – vi önskar verka för att alla skolors kompetens om språkstörning/DLD ökar eftersom de flesta elever med språkstörning redan går där (se exempelvis <https://skolvarlden.se/artiklar/oka-kunskapen-om-sprakstorning-i-skolan>). Afasiförbundet/Talknuten vill även se fler skollogopedier. Vi inser också att det finns många föräldrar som av flera olika skäl inte har möjlighet att sätta sina barn i "rätt köer".

Men vi värnar också den specialkompetens som finns kring elever med grav språkstörning och generell språkstörning, därför att vi vet att den är ett måste för att dessa elever ska få den utbildning som de har rätt till.

5.7.3 Skolverket ska ansvara för skolvalssystemet

Vi tillstyrker förslaget om principen att Skolverket ska ansvara för skolvalssystemet. Här finns dock många frågor som förblir outredda i förhållande till elever med funktionsnedsättning. Hur ska till exempel olika skolplaceringar granskas?

5.7.5 Skolbyte vid terminsstart som huvudregel

Afasiförbundet/Talknuten avstyrker förslaget. Vi vet att elever med funktionsnedsättning av olika anledningar hamnar i skolsituationer där stödet brister betänkligt. Det är i dessa fall viktigt att det finns möjlighet att byta skola mitt under termin.

5.7.6 Överklagande av Skolverkets beslut

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker beslut av Statens skolverk att underkänna en huvudmans urvalsgrunder får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vi avstyrker dock delen om att andra beslut av Skolverket att placera en elev vid en skolenhet med kommunal eller enskild huvudman inte får överklagas.

5.7.7 Sekretess hos Skolverket

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker förslaget.

Avsnitt 6 Principer för placering, mottagande och urval

6.5.1 Principer för placering och urvalsgrunder för skolor med kommunal huvudman

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker förslaget.

6.5.2 Principer för mottagande och urvalsgrunder för skolor med enskild huvudman

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker förslaget.

6.5.3 Omplacering av elever med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker förslaget med förbehållet att det är viktigt att se över om skolan först har tagit hänsyn till om eleven har en funktionsnedsättning/kan antas ha en funktionsnedsättning men inte har utretts, samt om ansträngningar har gjorts för att ge eleven rätt stöd för att kunna tillgodogöra sig utbildning och fungera socialt, på raster etcetera. Elever som stör ordningen tillhör många gånger dem som inte har fått rätt stöd för att förstå och hänga med i skolans olika ämnen samt finna en plats socialt.

6.5.4 Skolskjuts

Afasiförbundet/Talknuten avstyrker förslaget.

För en del elever som har stor intryckskänslighet med medföljande trötthet är det nödvändigt med skolskjuts för att kunna orka med sin skoldag. Kommuners olika tillämpningar av skolskjutsen är redan idag ett problem och kan utgöra ett hinder för både skolval, möjlighet att få rätt stöd och skolgång i sig. Vi anser att eleven och ett barnperspektiv måste sättas i centrum.

Avsnitt 9 Skolans resurser: slutsatser och förslag

9.2.1 Staten behöver ta ett större ansvar för ökad likvärdighet

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker utredningens förslag. Dock anser vi att det faktum att elever med funktionsnedsättning inte omfattas tillräckligt i utredningen utgör ett orosmoment i sig. Likvärdighet för alla?

9.2.2 Slå samman flera av de riktade statsbidragen till ett sektorsbidrag och tillför ytterligare resurser

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker utredningens förslag men anser samtidigt att ett tydligt funktionsrättsperspektiv måste in i detta arbete.

9.2.3 Förändra beräkning av grundbelopp

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker utredningens förslag.

9.2.4 Skolpengen följer i vissa fall eleven med viss fördröjning

Afasiförbundet/Talknuten tillstyrker utredningens förslag.

9.2.5 Uppföljning av hanteringen av tilläggsbelopp

Afasiförbundet/Talknuten anser att denna fråga måste utredas vidare med tydlig hänsyn till ett funktionsrättsperspektiv.

Avsnitt 10 Insatser för likvärdighet i ett bredare perspektiv

10.5.1 Kontinuerlig uppföljning av nationella mål

Här kan vi inte nog betona vikten av att följa upp skolresultaten för elever med funktionsnedsättning. Ett uppdrag om att ta fram nationell statistik kring elever med funktionsnedsättning bör läggas ut omgående. Skolmyndigheterna och MFD bör samverka kring detta uppdrag. Det är även viktigt att det finns ett genusperspektiv i analysinhämtningen då vi vet att stödet till flickor är sämre än till pojkar med språkstörning/DLD och andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Stockholm 2020-11-30

Berit Robrandt Ahlberg
Förbundsordförande Afasiförbundet/Talknuten